

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

DE NIEUWJAARSBRIF VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

In het afgelopen jaar opende de Troonrede met de woorden: „De ontwikkeling van de internationale situatie is verontrustend”. Daarmee was geen woord te veel gezegd. De laatste maanden van het jaar hebben deze uitspraak op Prinsjesdag in september niet alleen bevestigd, maar in haar dreigende betekenis nog overtroffen. Niet alleen dat de crisis rondom Berlijn, waarop toen gedoeld werd, nog altijd als een zwaard van Damocles boven ons hoofd hangt, er zijn, stellig in verband daarmee, dreigingen aan de horizon opgedoemd, waarvoor elke klassieke beeldspraak tekortschiet. Wij hebben in de laatste maanden aan lichaam en geest onderzonden, wat het betekent, als wij, naar een Duits geleerde heeft gezegd, voortaan „moeten leven met de bom”.

Het jaar 1961 — het is in deze dagen stellig meer gezegd — begon zo somber niet. In het optreden van een nieuwe, nog jeugdige en onbelaste leider van het Amerikaanse volk, die zich in zijn optreden duidelijk liet inspireren door zijn grote voorganger Franklin Delano Roosevelt, kon men met enig recht een kans zien op een Nieuwe Bedeling in de wereldpolitiek. Maar al te spoedig is deze hoop tot een illusie vervluchtigd. De ongelukkige gebeurtenissen rond Cuba toonden aan, dat ook in een democratie het doorwerken van traditionele motieven, de vloek van vroegere boze daden, het gezond verstand en het zuiver gevoel kan overheersen; al is alleen een democratie in staat daartegen een krachtig protest uit eigen gelederen toe te staan.

Een veel zwaarder belasting voor het internationale bestel vormde de Congo-crisis, waarbij oude en nieuwe krachten fel op elkaar botsten en in hun werveling een cycloon dreigden te ontketenen, die vanuit het centrum van wat eens het Donkere Werelddeel heette, de ganse wereldhemel kon verduisteren. Oude, op de materiële rijkdommen van dit stuk aardkorst beluste begeerten, mengden zich met nieuwe, vooral op macht gerichte, drijfveren. Om dit hart van een continent, dat zich over de hele lengte en breedte in een hevig gistingproces bevindt,

aan een explosieve chaos te onttrekken, stellen de Verenigde Naties de verdere ontwikkeling van dit gebied onder hun verantwoordelijkheid. Ja, onder de inspirerende leiding van hun grote secretaris-generaal werd de Congo-crisis weldra tot een toetssteen, een vuurproef, voor de overigens al bitter genoeg beproefde en meermalen gehavende volkenorganisatie.

Het is misschien te weinig bekend, dat Hammerskjöld persoonlijk allerminst kritiekloos tegenover de tweede Volkenbond stond, hem als internationaal parlement mislukt achtte en er in zijn vaak eenzame overpeinzingen van droomde, de Verenigde Naties om te vormen tot een nieuw soort internationale organisatie, die mettertijd een permanente defensieve macht zou opbouwen, sterker dan enige mogelijke agressor. Ingrepen als die in de Congo-crisis zouden die ontwikkeling, vooral via de druk der kleine staten, die buiten de Verenigde Naties hulpeloos aan de manoeuvres der grote machten in de koude oorlog zijn overgeleverd, moeten inleiden en bevorderen. Helaas, wij weten hoe de Verenigde Naties en hun apparatuur in dit stuk Afrikaanse jungle min of meer zijn vastgelopen en hoe hun hoogste dienaar er een tragisch einde heeft gevonden. Hammerskjöld was, zo heeft men gezegd, de „dienaar van een ongeboren wereld”, waarin namelijk de oorlog door de collectieve actie der volkengemeenschap aan banden zou zijn gelegd. Zijn heengaan is het grootste verlies, dat de mensheid in het afgelopen jaar geleden heeft.

Aan zijn val was trouwens een campagne van Russische zijde voorafgegaan, die zijn gezag reeds in hoge mate had ondermijnd. Het was een van die symptomen, die bewijzen, hoe een ongeremde machtspolitiek elke vorm van vreedzame samenleving der volkeren in de kern bedreigt. Het spreekt vanzelf, dat de atmosfeer van de koude oorlog niet het klimaat scheidt, waarin een geordende samenleving der volken gedijen kan. Vestiging van een waterdichte internationale rechtsorde is een vooruitzicht op lange termijn en mist op dit moment alle actualiteit.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 31 december 1961

Vooreerst zullen macht en recht elkaar nog wel vaak doorkruisen en opheffen, in plaats van elkaar te steunen. Wij zijn ons ervan bewust hoe gebrekkig de Verenigde Naties, zulk een internationale rechtsorde benaderen. Misbruik daarvan voor eenzijdige machtsdoeleinden enerzijds, minachting en bewuste veronachtzaming, zoals door het Frankrijk van De Gaulle anderzijds, werken niet bemoedigend. En toch zijn en blijven de Verenigde Naties een onmisbaar uitgangspunt voor wat er aan een internationale rechtsorde groeiende is; een orde, die door de hele ontwikkeling van onze technische beschaving onvermijdelijk wordt gemaakt.

Er waren de laatste jaren aanwijzingen voor een lichte klimaatsverbetering, die het mogelijk maakten, de idee van een vreedzame, zij het concurrerende, co-existentie van de grote, ideologisch en politiek tegenover elkaar staande, statenblokken ernstig te nemen. Ook daarin is het afgelopen jaar een ernstige wending ten kwade ingetreden. Men behoeft slechts aan de scheidsmuur dwars door Berlijn, met zijn menselijke tragedies, maar ook zijn magnetische werking in het internationale spanningsveld te denken, om het wankele en ondoorzichtige karakter van deze politieke situatie te beseffen. En toch is deze vreedzame co-existentie een onontbeerlijk minimum voor de internationale samenleving, waartoe men telkens weer zal moeten terugkeren, en waarvan men de mogelijkheden zo veel mogelijk moet doorgronden en uitbuiten. Deze wereld kan bij een voortgaande wederkerige afzondering van grotere of kleinere volkencomplexen eenvoudig niet voortbestaan. Contacten over en weer, al leiden zij vaak tot kortsluitingen, vormen de enige weg om via wederkerig verstaan tot samenwerking en waarachtige samenleving te komen.

Er kon ook in de laatste jaren een groeiend begrip worden opgemerkt dat bij de moderne technische mogelijkheden bepaalde vormen van geweld praktisch onbruikbaar waren geworden en daarmee hun militaire zin verloren hadden. Een vrede, gebaseerd op een atomair evenwicht, is, hoe men er verder ook over denken wil, een uiterst hachelijke zaak. De pogingen, in de afgelopen jaren ondernomen, tot een internationale atoom-ontwapening te komen, zijn in de loop van dit jaar afgebroken. De wedstrijd in atoombewapening is, althans van één zijde, op volle kracht hervat, met alle gevolgen voor het fysieke welzijn van het nageslacht. Er is trouwens over de gehele wereld een groeiende atmosfeer van geweld te constateren, evenzeer in de kring der Europese beschaving (men denke alweer aan de situatie in Frankrijk), als daarbuiten, waarbij gebieden als Algerije, Angola en Zuid-Afrika in het oog springen.

Het ergste gevolg daarvan is, dat het een redelijke benadering van de grootste uitdaging, die de mensheid ooit ervaren heeft, dwarsboomt. Want laat ons, in alle opwindings, angst en verontwaardiging nimmer vergeten, dat wij voor het eerst over de middelen beschikken om onze gezamenlijke ondergang te bewerkstelligen. In het afgelopen jaar is wel gebleken, dat deze situatie waarlijk niet alleen een onderwerp voor interessante filosofische bespiegelingen is. In ons eigen land hebben de „Wenken voor de be-

---

Het is maar een vraag...

Als alle abonnees het abonnementsgeld eens per giro (no. 58) zouden voldoen; als dit steeds gebeurde voordat het nieuwe jaar ingaat; als men steeds duidelijk vermeldt dat het bedrag van f 4,— was bestemd voor abonnement W. v. d. W. 1962; dan zou u ons hiermede een grote dienst bewijzen.
Mogen wij op uw medewerking rekenen?

---

scherming van uw gezin en u zelf" dit thema in alle huiskamers gebracht, al kan men betwijfelen of de wijze, waarop zulks geschiedde, in overeenstemming was met de ernst van de situatie. In de Verenigde Staten heeft de speculatie op een persoonlijke ontsnapping aan het noodlot reeds tot een housse in particuliere schuilkelders gevoerd, alsmede tot de stichtelijke discussie, of het zedelijk geoorloofd is, zijn buurman desnoods met vuurwapens de toegang tot die schuilplaats te ontzeggen. Tegenover dergelijke ontvluchttingspogingen moet men telkens weer met de meeste nadruk verzekeren, dat bij een werkelijke atoom-oorlog niemand waar ook ter wereld volstrekt veilig is en dat er althans over de hele wereld één gemeenschap, openlijk of verborgen, reëel aanwezig is: dat is de gemeenschap van vrees.

Toch is deze vrees niet de veiligste grondslag om het antwoord op de uitdaging van deze tijd te vinden. Integendeel, er is door ernstige psychologen op gewezen, dat een volledig besef van het gevaar, waaraan de mensheid blootstaat tot uitbarstingen zou kunnen leiden, die het uitstel, dat ons gegeven is, drastisch zou kunnen beperken. Onze enige hoop ligt daarin, dat de krachten van redelijkheid en verantwoordelijkheid, en een groeiend besef van de menselijke lotsverbondenheid, over alle scheidsmuren heen, binnen die termijn sterk genoeg zullen worden om een internationale vertrouwensbasis te scheppen. Slechts daarop kan het voortbestaan van het menselijk geslacht worden gevestigd. Oorlog is in de geschiedenis der mensheid al te vaak als ultima ratio, als uiterste middel gehanteerd; thans is er sprake van een uiterste noodzaak tot vrede, waarbij een daadwerkelijke internationale atoomontwapening vooropstaat, die door de verantwoordelijke leiders van het wereldbestel in al haar consequenties en op korte termijn zal moeten worden aanvaard.

Wat deze situatie in de komende jaren vereist, is de volhardende opwekking, versterking en bewerktuiging van die geestelijke, politieke en sociale krachten in alle lagen der samenleving, over de gehele wereld, die in staat zijn de lotsverbondenheid van de mensheid positieve vorm te geven. Zij vereist anderzijds een beheersing en overwinning van al die neigingen en vooroordelen, die de destructieve elementen en tendenties in onze samenleving opvoeren en versterken. Laat niemand menen, dat de zelfkritiek en zelfoverwinning, hierbij vereist, voor hem onnodig of gemakkelijk is. Laat men hierin

evenmin een zaak van louter verstandelijke bewustwording als van emotionele gegrepenheid zien. Waarom het gaat is bovenal een proces van geestelijke en morele volwassenheid; en dat dient zich in alle lagen en op alle niveaus gelijkelijk te voltrekken. De bewustwording van het feit, tot een mensheid te behoren, die voor haar voortbestaan in een beslissend tijdsgewricht zelf aansprakelijk is, kan zich door inzicht en verbeeldingskracht, maar ook door beleving metterdaad voltrekken. Wij moeten hopen, dat de menselijke verbondenheid langs allerlei onnaspeurlijke wegen, door ook de kleinste daden van menselijke solidariteit, die van ons hier en nu gevraagd worden, tijdig genoeg zal groeien om overal ter wereld invloed uit te oefenen en daardoor de redding van die mensheid mogelijk te maken.

Dat is zulk een alles overheersende noodzaak van deze tijd, dat het geoorloofd is, aan het begin van een nieuw jaar, daartegenover al onze kleinere zorgen, bekommernissen of verheugnissen in de schaduw te laten. Als wij maar beseffen, dat deze noodzaak ook meespreekt in de behandeling van de Nieuw-Guineakwestie en dat zij ook een rol kan spelen in de loonpolitiek of de erkenning van de gelijkgerechtigheid van alle geestelijke stromingen in een democratische volksgemeenschap. Natuurlijk is het nonsens, alle wisselwasjes in ons nationaal of lokaal gemeenschapsleven in het licht te willen zien van de vraag, of de mensheid kan voortbestaan in het atoomtijdperk. Maar ook een schemer van besef, waarom het thans in de wereld gaat, kan onze houding mede bepalen en beïnvloeden, wanneer er krachten in het geding zijn, die de samenhang en saamhorigheid in de wereld bevorderen.

Daarom kan ook een modern Humanist positieve waardering hebben voor een samenkomen van Christenen van alle kerken en uit alle delen der wereld, zoals aan het eind van het afgelopen jaar door de Oecumenische gemeenschap der kerken in India is georganiseerd. Zoals hij zelf zich er voor het komende jaar bij voorbaat op verheugen kan, zijn geestverwanten uit alle delen van de wereld in het verband van de Internationale Humanistische en Ethische Unie te Oslo te ontmoeten. Het geldt hier in beide gevallen uitingen van een groeiende wereldverbondenheid, die men niet mag overschatten, maar ook niet onderschatten.

Wij mogen de geestelijke verschillen en tegenstellingen in deze wereld niet ontkennen of geringschatten; zij zijn evenzeer een bron van verrijking als van verscheurdheid. Maar zoals wij in kleinere en grotere levenskringen om ons heen, vooral wanneer het om de wezenlijke vragen des levens gaat, naast diepgaand meningsverschil soms ook opeens een tot dusver verborgen, ononthulde overeenstemming kunnen constateren, zo is er, naar wij hopen mogen, ook meer van die ononthulde overeenstemming der geesten over de hele wereld. Het is hoopvol, dat die zich, ook in de jongste tijd meermalen, vooral bij de jongere generaties, over alle scheidsmuren heen, openbaart. Want zo zullen wij de weg moeten vinden, niet om „met de atoombom te leven”, maar om de wereld in het atoomtijdperk bewoonbaar en het leven daarin de moeite waard te maken.

Hoofdbestuur van het
Humanistisch Verbond

sympathisanten

Reeds velen gaven zich op als sympathisant.

Was u daar ook al bij? En zo ja, hoe staat het met die relatie van u, die zo sympathiek tegenover het Verbond staat?

Heeft u het hem of haar reeds gevraagd?

Aanmelding: Centraal bureau Hum. Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht. Bijdrage f 10,— per jaar.

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.

lezingen voor de radio

di. 2 jan. AVRO 16.00 uur: Mr. A. Stempels: „Objectief schrijven, een bezigheid met gebreken”.

zo. 7 jan. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. Libbe van der Wal: „En wat zegt een humanist daarvan?”

zo. 14 jan. VARA 9.45 uur: V. Westhoff: „Mens en natuur”.

zo. 21 jan. VARA 9.45 uur: Dr. D. H. Prins: „Het zelf doen”.

WISSELING

Dit, door u thans in handen genomen, blad handelt over duurzame waarheden. Dat af en toe actuele problemen aan deze waarheden worden getoetst, doet aan hun duurzaamheid niet af.

Het mag dan ook geen verwondering baren, dat men op de eerste drie bladzijden herhaaldelijk tegen Plato oploopt of tegen Socrates. En eens in de veertien dagen wordt een of andere „invloedrijke” voor het voetlicht gehaald, die gewoonlijk ook niet van gisteren is.

Nu onderschat ik geenszins de kennis, die men verworven en verwerkt moet hebben om over Plato, Socrates of Demokritus een mooi verhaal te kunnen vertellen. Maar men telle de taak van hem, die zijn stof meer in het dagelijks gebeuren moet vinden, ook niet licht.

Over de invloedrijken kan men zijn stukken desgewenst weken, maanden, en zelfs jaren vooruit schrijven. Plato is dood, al een dikke 2300 jaar, en het maakt weinig uit, of men enkele van zijn lichtende gedachten na 2307, 2308 of 2309 jaar nog eens ophaalt.

Hoe geheel anders is de arbeid van hem, die zijn onderwerp van behandeling meer in de actualiteit tracht te vinden. Hij moet zich trachten in te leven in hetgeen de lezer bezighoudt, als hij dit Woord ter hand neemt. Ware nu het Woord een „Woord van de dag” dan zou het nog wel gaan. Tussen het schrijven en consumeren liggen immers niet meer dan enkele uren. En men vergeet wel snel, maar heeft toch gewoonlijk des avonds om een uur of zes nog wel enige herinnering aan schokkende gebeurtenissen, die des middags zijn voorgevallen.

Als het Woord van de Dag zou schrijven, dat er in de ochtend veel sneeuw gevallen was en dat de treinloop daardoor was gestremd zou de lezer zeggen: „Haja, die sneeuw die herinner ik mij nog levendig. Die was nog vóór de rede van Soekarno en het laatste telegram van prof. dr. J. de Quay”.

Het wordt echter alles anders, als men een week tevoren de dingen van de dag op papier stelt. Zo zit gij te lezen in het prille begin van januari terwijl ik schrijf op kerstdag. Is er groter verschil in sfeer, in levensaanvaarding of -ontkenning, in geestelijk en lichamelijk welbevinden, in materiële welstand, in zedelijke kracht, ik herzeg, is er groter verschil in dit alles denkbaar dan tussen kerstdag en drie januari?

Terwijl gij daar zit in uw kil vertrek met een ontredderde maag en een lege beurs, terwijl wellicht de regen tegen de ruiten klettert en terwijl uw zomervakantie nog zo eindeloos verre is, zit ik hier in een warm vertrek tegenover een takje hulst met rode bessen. Als ik dadelijk gereed ben zullen wij de kaarsen ontsteken en het dennegroen

met de sparappels aan de wand zal beschenen worden door een warm gedempt licht. (Tussen twee haakjes: de denappeltjes, die ik drie december te dezer plaatse geschat had op twee kwartjes per stuk, zijn erg meegefallen. Zij kostten maar één kwartje en met een ijzerdraadje er aan dertig cents. Omdat wij in december altijd breed leven hebben wij er twee gekocht met een ijzerdraadje. Het sparretakje kostte inderdaad drie kwartjes en de hulst met 17 rode bessen f 1,50. Je kon ook nog een stronk rot hout krijgen voor een rijksdaalder, maar wij wisten niet, waar wij die zouden neergooien en er zijn tenslotte grenzen).

Buiten heerst de gezonde droge kou, die volgens echte Nederlanders zo stimulerend werkt op onze daadkracht, maar die mij persoonlijk gestolen kan worden. Jonge mensen en oudere lieden, die het niet kunnen laten, zijn met hun schaatsen op weg naar huis, alwaar zij de avond soezig en dommelend doorbrengen, want zij zijn rozig van het rijden. Dat is dan de stimulerende werking van de droge kou. Wij, die daarentegen de dag hebben doorgebracht bij het koesterend haardvuur, tikken een woordje of 800 van de week. Maar goed, daar verheffen wij ons niet op.

Omdat deze tijd de tijd van het terugblikken is, hebben wij, mijn echtgenote en ik, op de tweede van de vier kerstdagen, die ons dit jaar geschonken zijn, een klein reisje gemaakt naar de plaatsen, waaraan wij lieve herinneringen hebben. Wij hebben gezien, dat in haar geboortehuis thans een koffiehuis is gevestigd en dat het belendend perceel van een deftige buurman nu een houtzagerijtje herbergt. Brede grachten uit de herinnering waren tot sloten ingekrompen en straten, waaraan avontuurlijke jeugherinneringen waren verbonden, lagen in de zondagmiddag koud en verlaten.

Onze tocht bracht ons verder in kleine dorpen, waar druk schaatsen gereden werd, precies zoals Averkamp dat driehonderd jaar geleden voor ons uitgeschilderd heeft. Vanuit een verwarmde autobus gezien is en blijft dat een aardig gezicht.

Zo naderden wij de plaats, waar wij ons huwelijk zijn begonnen en waar onze eersteling is geboren. Het was er koud. Dat was het indertijd trouwens ook, althans in letterlijke zin. Figuurlijk was het er altijd wel behaaglijk.

Vervolgens zijn wij naar huis gegaan. Wij hebben de kachel opgestookt. Weldra was het er heerlijk warm. In letterlijke zin. Neeneenee! Nou denkt u toch werkelijk verkeerd. Zó oud zijn wij nog niet. Het was ook in figuurlijke zin warm. Maar hoe het op drie januari zal zijn weet ik nog niet.

H.H.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)